EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 15.11.2022
COM(2022) 642 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

2020. aasta aruanne energiatoetuste kohta ELis

Energialiidu olukorda käsitleva aruandega seotud komisjoni aruanne energiatoetuste kohta ELis

1. Sissejuhatus ja peamised järeldused

See on kolmas aastaaruanne, milles jälgitakse liikmesriikide edusamme energiatoetuste, täpsemalt fossiilkütustega seotud toetuste järkjärgulisel kaotamisel ELis. Nende toetuste järkjärguline kaotamine on nõutav energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määruse kohaselt[1]. Käesolev aruanne tugineb kahele varasemale toetusi käsitlenud aruandele,[2] mis lisati energialiidu olukorda käsitlevale aruandele, mille Euroopa Komisjon avaldas 2020. ja 2021. aastal.

Esimesed kaks aruannet põhinesid peamiselt riikide ametiasutustelt otseselt kogutud andmetel ning tõid esile mõned olulised andmelüngad 2020. aasta riiklikes energia- ja kliimakavades. Andmete iga-aastane järjepidev kogumine aitab siiski parandada andmete kvaliteeti riiklike energia- ja kliimakavade eduaruannetes, mis tuleb esitada 2023. aastal.

Euroopa Liidu eesmärk on vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside heidet 1990. aastaga võrreldes vähemalt 55 % ja saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus. See tähendab, et tuleb lõpetada fossiilkütuste toetamine, luues samal ajal soodsad tingimused energiatõhususe parandamiseks ja taastuvate energiaallikate kasutuselevõtuks ning võttes energiasüsteemi ümberkujundamisel arvesse haavatavate tarbijate vajadusi.

2021. aasta novembris kutsuti Glasgow kliimaleppes[3] üles kiirendama jõupingutusi, mille eesmärk on vähendada kivisöe kasutamist viisil, millega ei kaasne kasvuhoonegaaside olulist vähendamist, ja järkjärgult lõpetada ebatõhusate fossiilkütuste toetamine, võimaldades samal ajal sihipärast toetust kõige vaesematele ja haavatavamatele inimestele, lähtudes riigis valitsevatest oludest ja tunnistades vajadust toetada õiglast üleminekut[4].

Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas on toonud kaasa uued lühiajalised poliitikameetmed Euroopa Liidus. 2022. aasta märtsis avaldatud teatisega „REPowerEU“ ja mais vastu võetud kavaga „REPowerEU“[5] tugevdati puhtale energiale ülemineku eesmärke, mis on esitatud Euroopa rohelises kokkuleppes ja sätestatud ELi kliimamääruses. Seoses Venemaalt fossiilkütuste importimise järkjärgulise lõpetamisega muutuvad fossiilkütustega seotud toetused edaspidi tõenäoliselt suuremal määral. Ajutine mõju on ka riiklikel meetmetel kivisöe- ja naftapõhise elektritootmise tagasitoomiseks.

2021. aasta juunis võeti vastu ka komisjoni delegeeritud määrus kestliku rahanduse taksonoomia kohta[6]. Määrusega kehtestati tehnilised sõelumiskriteeriumid, mille alusel määratakse kindlaks, millistel tingimustel võib majandustegevust pidada kliimamuutuste leevendamisele või kliimamuutustega kohanemisele oluliselt kaasa aitavaks, tagades samal ajal, et vastav majandustegevus ei kahjusta oluliselt ühtegi muud ELi keskkonnaeesmärki.

[1] Energialiidu juhtimist käsitleva määruse (2018/1999/EL, edaspidi „juhtimismäärus“) artikli 35 punkt n.
[2] https://ec.europa.eu/energy/sites/default/files/annex_to_the_state_of_the_energy_union_report_on_energy_subsidies_in_the_eu.pdf, edaspidi „komisjoni varasemad uuringud toetuste kohta (2020 ja 2021)“.
[3] https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2021_10_add1_adv.pdf.
[4] Lisaks rõhutatakse nõukogu soovituses õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta (2022/C 243/04), et „rohepöördest tulenevaid erivajadusi silmas pidades tuleks maksu- ja hüvitissüsteemide ning sotsiaalkaitsesüsteemide ülesehitus läbi vaadata, võttes arvesse ka põhimõtet „saastaja maksab“ ja vajadust, et kaasnevate poliitikameetmetega ei kehtestataks fossiilkütuste tarbimise toetusi, ei pandaks tarbijaid sõltuma teatavast konkreetsest tehnoloogiast ega vähendataks stiimuleid hoonete renoveerimiseks ja soojusenergiasüsteemide asendamiseks ning üldiste energiatõhusumeetmete võtmiseks“.
[5] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/IP_22_3131.
[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2139&from=ET.

Seda täiendati 2022. aasta märtsis vastu võetud täiendava delegeeritud määrusega,[7] mis hõlmab mitut majandustegevusala teatavates energiasektorites, nimelt teatavaid maagaasi ja tuumaenergiaga seotud tegevusalasid.

Käesoleva aruande koostamiseks korraldas komisjon uuringu,[8] et koguda liikmesriikidelt andmeid ning laiendada ja/või parandada varasemaid andmestikke, mis sisaldasid 2020. ja 2021. aasta mittetäielikke tulemusi[9]. Komisjoni uuringu lõpuleviimise ajaks (2022. aasta juuli) ei olnud 2021. aasta andmed täielikud ja seetõttu kasutati nende puhul olulisel määral hinnanguid. Seetõttu tuleks 2021. aasta näitajatesse käesolevas aruandes suhtuda ettevaatusega[10]. Andmete hea kvaliteedi tagamiseks paluti liikmesriikidel uut andmebaasi ristkontrollida. Komisjoni uuringus tehti ka esimene kokkuvõte selle kohta, kuidas energiatoetused on kooskõlas taksonoomia kriteeriumidega.

Uuringu tulemused kinnitavad, et fossiilkütusel põhinevale energiale kulutatud toetuste summa on viimastel aastatel olnud märkimisväärne, ehkki see on veidi vähenenud. Seega peavad EL ja selle liikmesriigid suurendama jõupingutusi, et täita oma rahvusvahelised kohustused fossiilkütustega seotud toetuste valdkonnas ja saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus. 2020. aastal ulatusid energiatoetused ELis kokku 173 miljardi euroni, kasvades 2015–2020. aastal 7 % ehk 14 miljardi euro võrra. Taastuvenergiatoetused suurenesid 15 %, ulatudes 2020. aastal 81 miljardi euroni, ja energiatõhususe parandamise toetused kasvasid samal 2015–2020. aasta perioodil 20 % (moodustades 2020. aastal 15 miljardit eurot) – see on soodne areng, mis aitab ELil saavutada puhtale energiale ülemineku eesmärke.

Toetuste kogusummad suurenesid 2021. aastal jätkuvalt kõikide energialiikide (fossiilkütustel põhinev energia, tuumaenergia ja taastuvenergia) puhul. See oli tingitud kasvavast energianõudlusest, kuna pärast 2020. aastat, mida iseloomustasid COVID-19ga seotud piirangud, hakkas majandus taastuma. 2021. aasta hinnangulised andmed näitavad, et energiatoetuste kogusumma suurenes 2021. aastal 2020. aastaga võrreldes 11 miljardi euro võrra, küündides 184 miljardi euroni. Neist energiatoetustest moodustasid energianõudluse toetused[11] 2021. aastal 65 miljardit eurot, mida oli 2020. aastaga võrreldes ligikaudu 8 miljardit eurot (+14 %) rohkem, ning energiatõhususe toetused moodustasid 19 miljardit eurot, mida oli 2020. aastaga võrreldes ligikaudu 3 miljardit eurot (+29 %) rohkem. Samal ajal vähenesid taastuvenergia toetused eelneva aastaga võrreldes peaaegu 3 miljardi euro võrra (–3,5 %) (2021. aastal 78 miljardit eurot), mis oli tingitud elektri hulgimüügihindade tõusust ja sellega kaasnevast lisatasude vähenemisest.

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1214&from=ET.

[8] „Study on energy subsidies and other government interventions in the EU – 2022 edition“, edaspidi „komisjoni uuring“ https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/34a55767-55a1-11ed-92ed-01aa75ed71a1

[9] Varasemate aastate toetuste loetelu ümberhindamise ja rahalise aluse muutumise tõttu (käesolevas aruandes on summad väljendatud eurodes 2021. aasta vääringus) võivad käesoleva aruande joonistel esitatud kogusummad erineda 2021. aastal või varem avaldatud eelmises energiatoetuste aruandes esitatud summadest.

[10] Mõne toetuse puhul võeti 2021. aastat iseloomustavaks hinnanguliseks väärtuseks 2020. aasta väärtus, kui 2021. aasta andmed ei olnud kättesaadavad. Enamikul juhtudel viidatakse käesolevas aruandes 2021. aasta andmetele. Kui aga analüüsi jaoks olid piisavalt usaldusväärsed ainult 2020. aasta andmed, käsitati neid kõige uuema kättesaadava andmestikuna.

[11] Energianõudlusega seotud toetused ergutavad energiatarbimist eri majandussektorites näiteks selliste meetmete kaudu nagu i) energiatarbimise maksude vähendused või tagastused, ii) reguleeritud hinnad teatavates sektorites ning iii) otsetoetused, mille eesmärk on leevendada tarbijate energiakulutustest tulenevat koormust. Mõningatel energianõudluse toetustel on sotsiaalne mõju, s.t need lähevad puhtmajanduslikest kaalutlustest kaugemale. Kõrgete energiahindade tingimustes tuleks toetusi käsitlevates poliitilistes otsustes arvesse võtta eriti haavatavaid tarbijaid.

Fossiilkütustega seotud toetused, mis 2020. aastal ulatusid 50 miljardi euroni, vähenesid 2015.–2020. aastal 1,5 % (ehk –0,7 miljardi euro) võrra järgmiste muutuste koosmõjul: i) konkreetse kütusega seostamata toetuste vähenemine (–1,4 miljardit eurot); ii) kivisöega seotud toetuste vähenemine (–0,9 miljardit eurot); iii) gaasiga seotud toetuste suurenemine (+0,5 miljardit eurot) ning iv) nafta ja naftasaadustega seotud toetuste suurenemine (+1,2 miljardit eurot). Fossiilkütustega seotud toetused vähenesid sel perioodil enamikus liikmesriikides. Mõnes riigis, näiteks Belgias, Bulgaarias, Soomes, Prantsusmaal, Madalmaades, Poolas ja Slovakkias, suurenesid fossiilkütustega seotud toetused aastatel 2015–2020 siiski märkimisväärselt. ELi tasandil püsis fossiilkütustega seotud toetuste osakaal SKPst 2015–2020. aastal peaaegu muutumatuna.

Transpordisektoris kasvasid fossiilkütustega (peamiselt naftasaadustega) seotud toetused 2015–2019. aastal märkimisväärselt (29 % ehk 3,1 miljardi euro võrra) ja vähenesid 2020. aastal taas 3 miljardi euro võrra. Kuigi transporditegevus suurenes pärast COVID-19ga seotud piirangute lõppu, jäid fossiilkütustega seotud toetused 2021. aastal 2020. aastaga võrreldes kokkuvõttes samaks, kuna nad vähenesid muudes majandussektorites, näiteks energeetikasektoris.

Aastatel 2015–2020 kasvasid fossiilkütustega seotud toetused ka põllumajanduses (13 % ehk +0,7 miljardi euro võrra), peamiselt kütusekulu toetamise vormis (nt kütusemaksude vähendamine või neist vabastamine).

Samal perioodil suurenesid fossiilkütustega seotud toetused kodumajapidamistele 15 % (0,4 miljardi euro) võrra, peamiselt kütteõli- ja maagaasitoetuste näol. 2021. aastal kasvasid kodumajapidamiste fossiilkütusetoetused 2020. aasta tasemega võrreldes veelgi.

Maagaasiga seotud toetused kasvasid 2015–2020. aastal 6 % (0,5 miljardi euro) võrra ja moodustasid ligikaudu 19 % fossiilkütustega seotud toetustest; 2021. aastal suurenesid need 2020. aastaga võrreldes hinnanguliselt veel 0,7 miljardi euro võrra (+10 %). Kivi- ja pruunsöega seotud toetused, mis moodustasid 18 % kõigist fossiilkütustega seotud toetustest, vähenesid ELis 2015–2020. aastal 9 % (–0,9 miljardi euro) võrra, ent suurenesid 2021. aastal hinnanguliselt 6 % (0,6 miljardi euro) võrra.

Kivisöe suurema kasutamise tõenäolist mõju arvestades võivad kivisöetoetused energeetikasektoris eelseisvatel aastatel suureneda. Gaasikasutuse eeldatav vähenemine keskpikas ja pikas perspektiivis viitab gaasitoetuste edaspidisele vähenemisele, ehkki praeguste kõrgete gaasihindade tõttu võivad gaasitoetused lühiajalises perspektiivis kasvada. Tuumaenergiatoetused, mida antakse tuumarajatiste ennetähtaegse sulgemise ja ennetähtaegse dekomisjoneerimise hüvitistena (peamiselt Saksamaal ja Prantsusmaal), kasvasid kavandatud sulgemiste tõttu 2021. aastal veelgi. Taastuvenergiatoetused sõltuvad suurel määral energia hulgimüügihindadest, kuid eeldada võib, et kõrgemad hinnad toovad kaasa väiksemad soodustariifide või hinnavahelepingute kaudu antavad toetused[12].

2. Energiatoetused ja fossiilkütustega seotud toetused ELis

2.1. Energiatoetused ELis

[12] Lisateavet mõistete, määratluste, eesmärkide, sektorite, vahendite, kütuseliikide jms kohta leiate komisjoni uuringu 5. lisast.

Käesolevas aruandes on toetused määratletud vastavalt Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) kehtestatud metoodikale,[13] mida kasutati toetavas komisjoni uuringus[14] ja kahes eelmises (2020. ja 2021. aasta) aruandes energiatoetuste kohta. Selle metoodika kohaselt jagatakse toetused nelja kategooriasse: i) valitsemissektori meetmed, mis hõlmavad raha otsest ülekandmist; ii) saamata (kogumata) jääv valitsemissektori tulu; iii) kaupade ja teenuste pakkumine või kaupade ostmine valitsemissektori poolt ning iv) hinna- ja sissetulekutoetused.

Käesolevas aruandes uuritakse energiatoetusi erinevatest vaatenurkadest, näiteks i) toetustega edendatavate eesmärkide kaupa (tootmine, tarbimine/nõudlus, taristu või energiatõhusus); ii) kütuseliikide kaupa (fossiilkütused, taastuvad energiaallikad, tuumaenergia); iii) majandussektorite kaupa (energeetika, transport, tööstus, põllumajandus,[15] elamumajandus, teenused jne) või iv) toetuste andmiseks kasutatavate vahendite liikide kaupa (maksusoodustused, otsesed rahalised toetused, hinnatoetused, sissetulekutoetused jne).

Kui vaadelda ELis antavates energiatoetustes toimunud muutusi, siis 2020. aastal moodustas rahaliste toetuste kogusumma 173 miljardit eurot, mida oli 7 % rohkem (+14 miljardit eurot) kui 2015. aastal. Energiatootmise toetused kasvasid samal perioodil 11 % (+9 miljardit eurot), peamiselt taastuvenergia tootmise toetuste tõttu (2020. aastal 81 miljardit eurot), samas kui energiatõhususe meetmete toetused kasvasid 20 % (+2,5 miljardit eurot samal perioodil, ulatudes 2020. aastal 15 miljardi euroni).

Pandeemiaolukorra paranemine ja piirangumeetmete järjepidev leevendamine 2021. aastal võimaldasid ELi majandusel taastuda. Tol aastal taastus ELi majandus oodatust kiiremini, mis suurendas ka energiatarbimist ja energiatoodetega seotud toetusi. Hinnanguliselt kasvasid energiatoetused ELis 2021. aastal 184 miljardi euroni (suurenedes 2020. aastaga võrreldes 12 miljardi euro ehk 7 % võrra). Energianõudlusega seotud toetused[16] suurenesid 2021. aastal 2020. aastaga võrreldes 14 % (+8 miljardit eurot), peamiselt seoses kasvanud energiatarbimisega majanduse elavnemisel. See näitas, et energianõudluse toetuste vähenemine 2020. aastal oli vaid ajutine. Liikmesriikide poolt alates 2021. aasta teisest poolest kõrgete energiahindade tingimustes ettevõtjate ja üldsuse toetamiseks võetud meetmete (isegi kui need olid ajutised) mõju on nüüdseks juba ilmnenud energianõudlusega seotud toetuste suurenemises. Täpsed üksikasjad on siiski võimalik kvantifitseerida järgmises aruandes energiatoetuste kohta.

Pärast ajutist langust 2020. aastal suurenesid energiatõhususe meetmete toetused 2021. aastal taas, jõudes 19 miljardi euroni. See tähendab, et 2015. aastaga võrreldes on need toetused kasvanud 54 % võrra (+6,5 miljardit eurot). Lisaks suurenes tööstuse restruktureerimise toetuste hinnanguline summa 2021. aastal 4,6 miljardi euroni (võrreldes 2,3–2,4 miljardi euroga kahel eelneval aastal). Kasv oli peamiselt tingitud suuremast rahalisest toetusest kivi- ja pruunsöekaevanduste sulgemiseks ning sellega seotud majandusliku ülemineku meetmete rakendamiseks. Energiatootmise toetused aga vähenesid 5 % (–5 miljardit eurot), kuna

[13] Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete leping https://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/scm_e.htm.
[14] Lisateave energiatoetuste määratlemise metoodika kohta on esitatud komisjoni uuringus.
[15] Käesolev aruanne hõlmab ka kalandusega seotud toetusi.
[16] Energianõudlusega seotud toetused ergutavad energiatarbimist eri majandussektorites näiteks selliste meetmete kaudu nagu i) energiatarbimise maksude vähendused või tagastused, ii) reguleeritud hinnad teatavates sektorites ning iii) otsetoetused, mille eesmärk on leevendada tarbijate energiakulutustest tulenevat koormust. Mõningatel energianõudluse toetustel on sotsiaalne mõju, s.t need lähevad puhtmajanduslikest kaalutlustest kaugemale. Kõrgete energiahindade tingimustes tuleks toetusi käsitlevates poliitilistes otsustes arvesse võtta eriti haavatavaid tarbijaid.

taastuvenergia (peamiselt päikeseenergia) tootmiseks antud toetused kahanesid oluliselt kõrgemate elektri hulgimüügihindade tõttu, mis mõjutasid lisatasu ja hinnavahelepingu tüüpi toetuskavasid.

Joonis 1. ELi energiatoetused eesmärkide kaupa

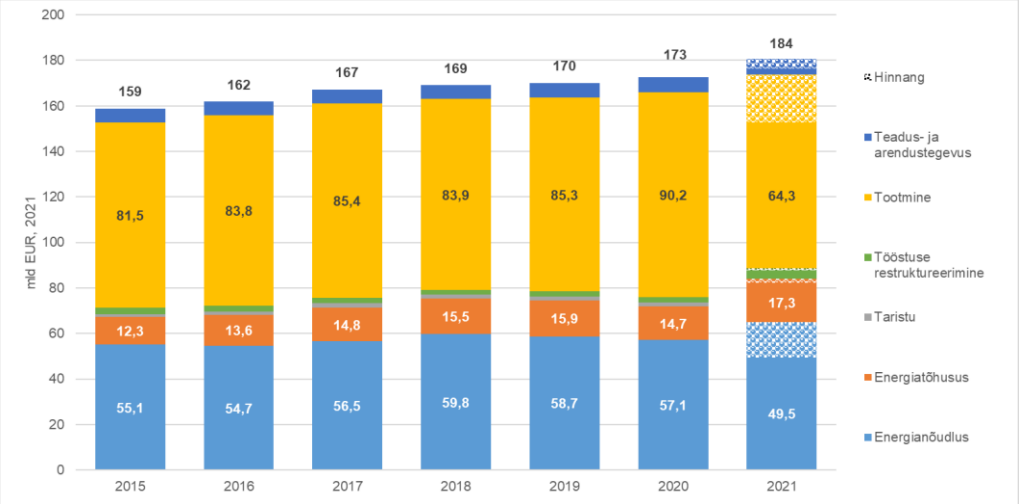

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus. Kogu selles dokumendis näitavad mullikestega tulbaosad, et need 2021. aasta andmed põhinevad hinnangutel, ning varasemate aastatega võrdlemiseks tuleks iga kategooriat tõlgendada nii, et täidetud tulbaosale (faktilised andmed) lisatakse mullikestega osa (hinnangud).

Majanduse energiatoetusmahukuse näitajana saab riikidevaheliste võrdluste tegemiseks kasutada energiatoetuste osakaalu ELi liikmesriikide SKPs. Seda seetõttu, et toetuste absoluutväärtused sõltuvad ka asjaomase riigi majanduse suurusest. 2020. aastal oli energiatoetuste osakaal SKPs liikmesriigiti väga erinev, ulatudes 2,9 %st SKPst Lätis kuni vaid 0,3 %ni SKPst Luksemburgis. Energiatoetuste osakaal ELi SKPs oli 2020. aastal keskmiselt 1,2 %; aastatel 2015–2020 püsis see näitaja ELis üldiselt ja enamikus liikmesriikides väga stabiilsena.

Analüüs näitab ka, et eri riigid kasutavad toetusi eri poliitikavaldkondade ja -meetmete toetamiseks ning et need eri poliitikavaldkonnad ja meetmed mõjutavad ELi puhtale energiale ülemineku eesmärke erinevalt. Näiteks Läti kulutas 2020. aastal 2 % oma SKPst energiatõhususe meetmete toetustele[17] (ja 0,4 % SKPst nii fossiilkütuste kui ka taastuvenergia toetustele), samal ajal kui Saksamaa, Itaalia ja Kreeka kulutasid ligikaudu 1 % oma SKPst taastuvenergia toetamisele. Saksamaa ja Itaalia kulutasid fossiilkütustega seotud toetustele vastavalt 0,4 % ja 0,3 % oma SKPst.

Samal ajal kulutavad teised riigid fossiilkütustele[18] endiselt enamasti rohkem kui meetmetele, millega ergutatakse üleminekut puhtale energiale. 2020. aastal kulutas Küpros ligikaudu 1,3 % oma SKPst fossiilkütustega seotud toetustele (ja ainult 0,2 % taastuvenergia toetamisele) ning Kreekas ja Belgias oli see osakaal peaaegu 1 %, pärssides üleminekut puhtale energiale. Siiski kulutasid kaks viimati nimetatud riiki vastavalt 0,9 % ja 0,5 % oma

[17] Need meetmed olid peamiselt seotud Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) 2014.–2020. aasta programmidega, mille eesmärk oli vähendada CO_2-heidet kõigis majandussektorites. Esialgsed andmed näitavad, et 2021. aasta seisuga olid need ERFi meetmed lõppenud, mistõttu toetuste kogusumma vähenes.

[18] Üldiselt on enamiku fossiilkütustega seotud toetuste eesmärk endiselt stimuleerida nendel kütustel põhinevat tarbimist ja/või energiatootmist, samas kui fossiilkütustest sõltuvuse vähendamisele suunatud toetuste osakaal on minimaalne.

SKPst taastuvatele energiaallikatele. 2021. aastal jäi energiatoetuste osakaal SKPs enamikus ELi liikmesriikides stabiilseks (või vähenes veidi võrreldes 2020. aastaga).

Joonis 2. Toetused eri energiaallikatele protsendina SKPst 2015. ja 2020. aastal ning miljardites eurodes 2020. aastal

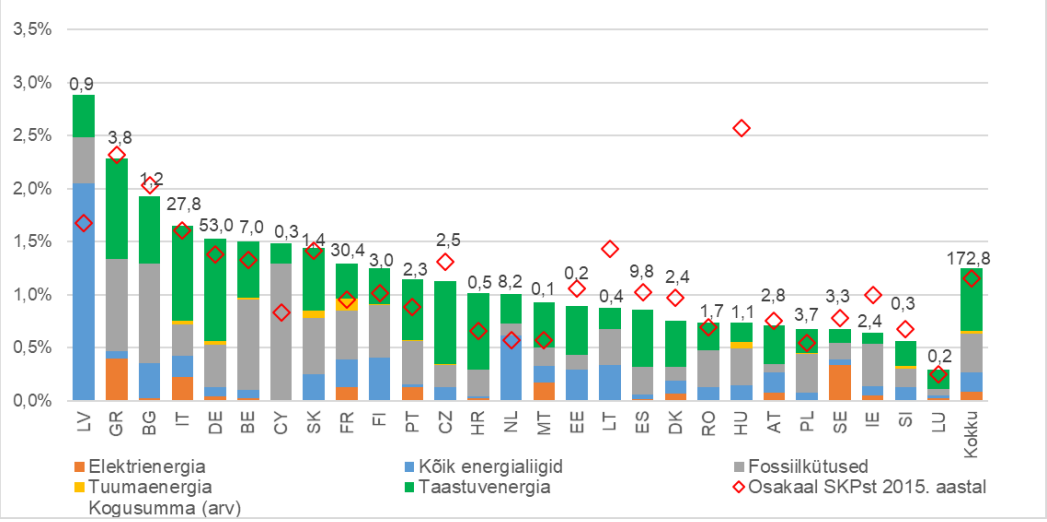

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus. „Elektrienergia“ hõlmab üldist elektrienergiatoetust, mis ei ole seotud konkreetse tehnoloogiaga, ning „kõik energialiigid“ viitab toetustele, mis ei ole otseselt seostatavad kindlate energiakandjate või -allikatega (nt energiatõhususe meetmed ja energianõudluse/tarbimise stiimulid olenemata energiakandjast, investeeringutoetused ning teatavad kulutused teadus- ja arendustegevusele). Üksikasjalikum teave on esitatud komisjoni uuringus.

Taastuvate energiaallikatega seotud toetused, mis on viimastel aastatel moodustanud ligikaudu 44 % energiatoetuste kogusummast, kasvasid 2020. aastal 2019. aastaga võrreldes 7 % (+5,5 miljardit eurot). Hinnangulised arvud näitavad aga, et 2021. aastal vähenesid need toetused 3 % (–2,8 miljardit eurot, mõjutatuna kõrgematest energia hulgimüügihindadest ja sellest tulenevalt väiksematest lisatasudest või hinnavahelepingutest). Teisest küljest vähenesid fossiilkütustega seotud toetused, mis on viimastel aastatel moodustanud 31 % energiatoetuste kogusummast, 2020. aastal 5,5 % (–2,9 miljardit eurot) ja jäid 2021. aastal praktiliselt samale tasemele. Kuigi transpordis kasutatava kütuse tarbimine taastus 2021. aastal, ei kasvanud kokkuvõttes fossiilkütustega seotud toetused, nagu juhtus muudes sektorites, näiteks energeetikasektoris. Vastupidi – transpordisektoris fossiilkütustega seotud toetused vähenesid.

Aastatel 2015–2020 **elektritoetused**[19] veidi vähenesid, samas kui toetused kategoorias „kõik energialiigid“ (mitmesugused energiaallikad või meetmed, mis ei ole otseselt seostatavad energiatoodetega) kasvasid 20 miljardilt eurolt 26 miljardile eurole (+30 %). 2021. aastal suurenesid toetused nii elektrienergia kategoorias kui ka „kõigi energialiikide“ kategoorias, mis tähendab, et kasvasid maksukulutused energiatoodetele, mida ei saa seostada konkreetse kandjaga (seoses energianõudluse toetamisega).

Tuumaenergiaga seotud toetused, mis püsisid alates 2015. aastast mitu aastat stabiilsed (keskmiselt 4,2 miljardit eurot), ulatusid nii 2019. kui ka 2020. aastal peaaegu 5 miljardi euroni. 2021. aastal kasvasid need veelgi, küündides 7,2 miljardi euroni, kuid isegi pärast seda kasvu moodustasid tuumaenergiatoetused endiselt ainult 4 % kõigist ELi energiatoetustest. See kasv oli peamiselt seotud rahastamisvahenditega, millega hüvitatakse

[19] Elektrienergia tarbimise toetuste summad on ümber jaotatud energiatootmise allikatele (nt fossiilkütused, tuumaenergia, taastuvad energiaallikad) vastavalt riikide energiabilanssidele.

tuumarajatiste ennetähtaegset sulgemist ja dekomisjoneerimist peamiselt Saksamaal ja Prantsusmaal. Hüvitusskeemid põhinevad peaasjalikult tasu maksmisel (ennetähtaegse sulgemise tõttu) tootmata jääva elektri eest või kasutuskõlbmatute varade[20] eest. Saksamaal maksti 2021. aasta novembris hüvitist 2,4 miljardi euro ulatuses, mis mõjutas oluliselt tuumaenergiatoetuste kogusummat Euroopas.

Joonis 3. ELi energiatoetused energiaallikate kaupa

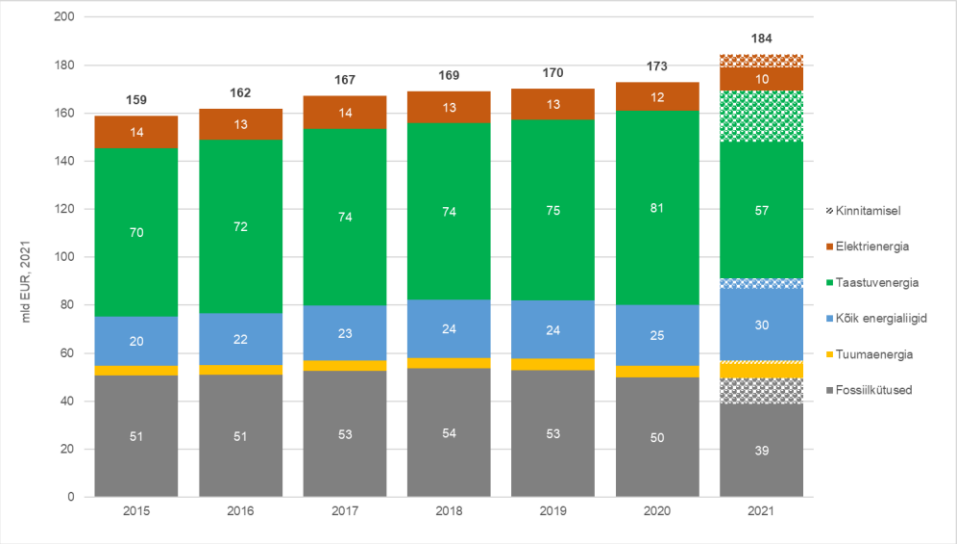

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus. „Kõik energialiigid“ – toetused, mis ei ole otseselt seostatavad kindlate energiakandjate või -allikatega (nt energiatõhususe meetmed, mis moodustasid 2021. aastal ligikaudu 55 % sellest kategooriast, ja energianõudluse/tarbimise stiimulid olenemata energiakandjast, investeeringutoetused ning teatavad kulutused teadus- ja arendustegevusele).

Energeetikasektoriga[21] (s.t elektritootmine, söekaevurid ning nafta- ja gaasiettevõtted) otseselt seotud energiatoetuste osakaal oli 2019. ja 2020. aastal ligikaudu 56–58 %, kuid 2021. aastal vähenes see 54 %ni. Samal perioodil suurenes kodumajapidamistele makstavate energiatoetuste osakaal, ulatudes ligikaudu 12–13 %ni, samal ajal kui tööstusele makstavate toetuste osakaal oli veidi üle 10 % ja transpordisektoris makstavate toetuste osakaal oli veidi alla 10 %. Aastatel 2015–2020 suurenesid toetused energeetikasektoris peaaegu 10 miljardi euro võrra (+10 %) ning samal ajavahemikul kasvasid kindla sektoriga seostamata energiatoetused 2,7 miljardi euro võrra. Samal ajal vähenesid energiatoetused kaubandussektoris 1 miljardi euro võrra.

2021. aastal suurenesid kodumajapidamiste sektorile makstavad energiatoetused 2020. aastaga võrreldes hinnanguliselt 5 miljardi euro võrra (+26 %), kuna kõrged energiahinnad sundisid valitsusi kodumajapidamistele rohkem rahalist toetust andma. Tööstussektoris suurenesid energiatoetused 1,7 miljardi euro võrra (+8 %), samas kui energeetikasektoris vähenesid need 2,1 miljardi euro võrra (-2 %).

[20] Kasutuskõlbmatud varad on varad, mis on ootamatult või ennetähtaegselt allahinnatud või kohustusteks teisendatud.

[21] Lisateavet määratluste, eesmärkide, sektorite, vahendite, kütuseliikide jms kohta leiate komisjoni uuringu 5. lisast.

Joonis 4. ELi energiatoetused majandussektorite kaupa

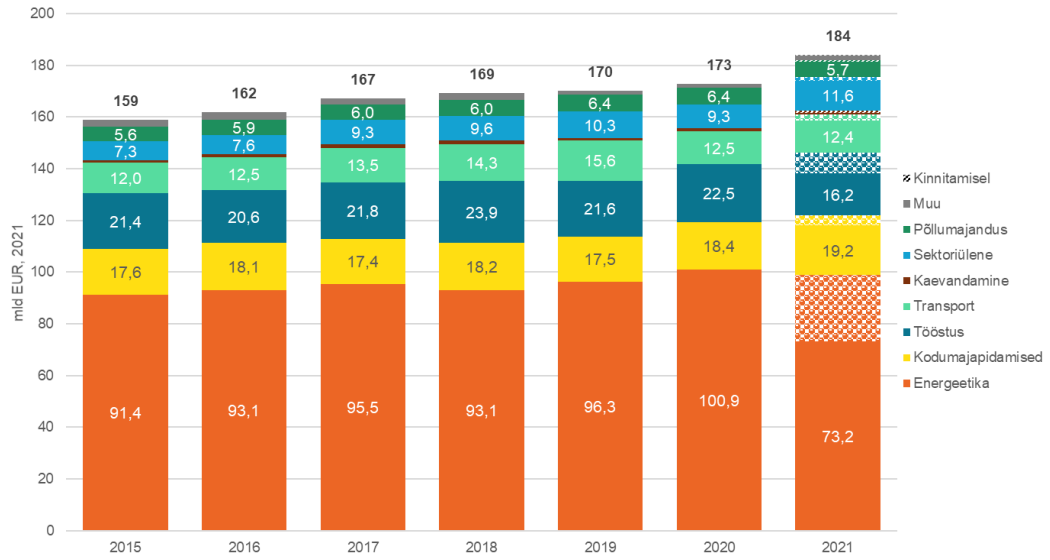

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

Suurem osa (ligikaudu 90 %) **taastuvenergiatoetustest** anti ELis energeetikasektorile (2020. aastal 81 miljardit eurot). 2020. aastal võis ligikaudu 38 % taastuvenergia toetustest seostada päikeseenergiaga, samas kui tuuleenergia tootmise arvele langes ligikaudu 27 % ja biomassi arvele ligikaudu 22 % taastuvenergiatoetustest. Hüdroenergiale, maasoojusenergiale ja muudele taastuvatele energiaallikatele jäi seega vaid väike osa (13 %). 2021. aastal vähenes päikeseenergiast saadud taastuvenergia toetuste osakaal 34 %-le, samas kui nii tuuleenergia kui ka biomassi arvele langes ligikaudu 24 %.

Kõige olulisemad **taastuvenergia toetamise vahendid** on ELi liikmesriikides soodustariifid[22] (mis moodustasid 2020. aastal 54 miljardit eurot ehk 67 % kõigist taastuvenergiatoetustest). Need soodustariifid kajastavad peaasjalikult üle kümne aasta tagasi sõlmitud pikaajalistest lepingutest tulenevaid toetusi – hiljutiste lepingute puhul enam soodustariife ei kohaldata, kui mõned väiketootjad välja arvata. Lisatasude ja kaubeldavate sertifikaatidega taastuvenergiakvootide näol võimaldatavate toetuste osakaal oli väiksem (2020. aastal vastavalt 8 miljardit eurot ehk 10 % ja 7 miljardit eurot ehk 8 %). Maksusoodustuste (peamiselt maksuvähenduste ja -vabastuste kujul) osa taastuvenergiaga seotud toetuste kogusummas oli ligikaudu 6 miljardit eurot (7 %).

Energiatõhususe toetused suurenesid ELis 2015–2019. aastal. 2020. aastal vähenesid need veidi (6 %, 1 miljard eurot) ja moodustasid 15 miljardit eurot, ent olid 2015. aastaga võrreldes siiski peaaegu 20 % suuremad. 2021. aastal kasvasid energiatõhususe toetused taas ja ulatusid hinnanguliselt 19 miljardi euroni (+29 % võrreldes 2020. aastaga), suurenedes eelkõige kodumajapidamiste (+1,3 miljardit eurot) ja tööstuse puhul (+0,5 miljardit eurot). Eriti märkimisväärsed olid otsesed rahalised toetused, mis moodustasid 2020–2021. aastal 39 % kõigist energiatõhususe toetustest. Osakaalult järgmised energiatõhususe toetuste kategooriad olid maksukulutused (30 %), sooduslaenud (18 %) ja energiatõhususkohustused (13 %). 2021. aastal hakkasid paljud ELi liikmesriigid rakendama taastekava,[23] millest sai

[22] Lisateavet mõistete ja eri vahendite rollide kohta leiate komisjoni uuringust.

[23] Riiklikud taaste- ja vastupidavuskavad koostati ja võeti vastu 2021. aastal. Nende mõju avaldub tõenäoliselt eelseisvatel aastatel. Energiatõhususe kõrval eraldatakse taaste- ja vastupidavuskavade alusel märkimisväärseid summasid muudeks eesmärkideks, näiteks taastuvenergia edendamiseks.

oluline energiatõhususse investeerimise allikas. Energiatõhususe toetuste suurenemine aastatel 2020–2021 on suuresti langenud ehitussektori arvele.

Energiatõhususe toetuste suurendamine on kooskõlas ELi energiapoliitika põhimõttega, mille kohaselt tuleb esikohale seada energiatõhusus, ning need toetused on aidanud kaasa ka ELi majanduse energiamahukuse vähendamisele. 2020. aastal, majanduslanguse ajal, kasvas ELi SKP 2015. aastaga võrreldes vaid 2,6 %, kuigi energia lõpptarbimine oli ELis samal viieaastasel perioodil vähenenud 5 %, mis tähendab, et ELi majanduse energiamahukus vähenes selle aja jooksul 7,4 %. Kuigi 2021. aastal kasvas ELi SKP 5,3 %, on ebatõenäoline, et energiamahukuse vähenemise suundumus pöörduks ümber. Energiatarbimist stimuleerivate toetuste edasine asendumine energiatõhususe parandamise meetmete toetamisega võib aidata seda vähenemissuundumust säilitada.

Joonis 5. Energiatõhususe toetused Elis

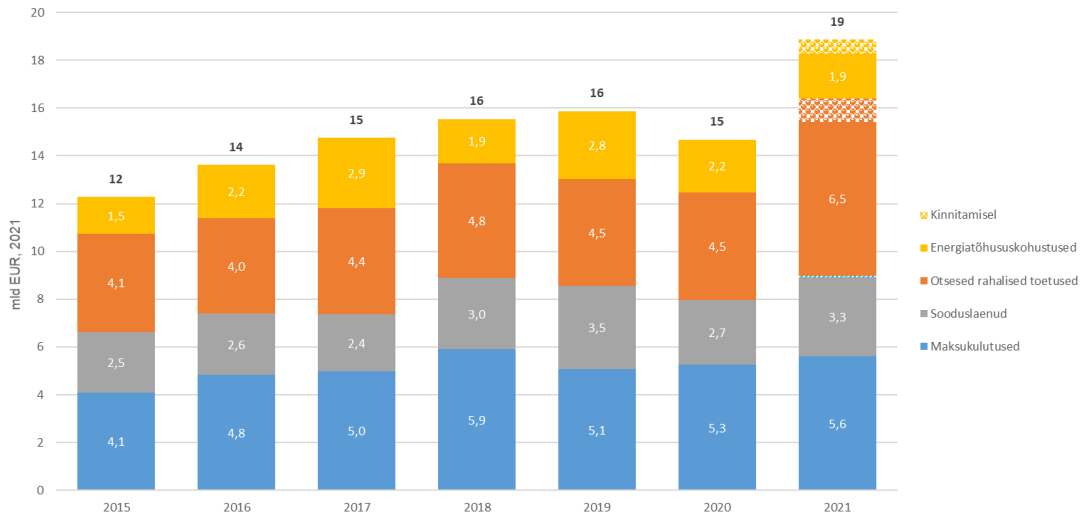

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

Kui vaadata teisi sektoreid, siis kõigi majandussektorite seas said **kodumajapidamised** 2020. aastal ligikaudu 11 % energiatoetuste kogusummast. Üle poole kodumajapidamistele antud toetustest ei ole otseselt seostatavad energiakandjatega (nt toetused energiatõhususe parandamise meetmetele). Elektri ja fossiilkütuste (nt kütteõli, gaas, kivisüsi) tarbimise toetamine moodustas samuti märkimisväärse osa (vastavalt 26 % ja 17 %)[24]. Tööstuse puhul oli enamik toetustest otseselt seostatavad elektri, gaasi, naftasaaduste ja taastuvate energiaallikatega; seevastu transpordisektoris olid toetused peamiselt seotud naftasaadustega.

Hindade reguleerimine tarbimise poolel (tarbijahinna garantiid) vähenes aastatel 2015–2020. 2021. aastal kasvasid aga selliste garantiide kulud 2020. aasta 1,8 miljardilt eurolt rohkem kui 5 miljardile eurole, tõenäoliselt põhjusel, et energiahindade tõusu tõttu maksti kodumajapidamistele ja tööstusele suuremaid energiahinnatoetusi. Tootmise poolel on toetamine (tootjahinna garantiid, nagu ostulepingud, kütusehinna garantiid jne) ELis viimastel aastatel jäänud 4–5 miljardi euro piiresse.

[24] Peamiselt vähendatud käibemaksu kujul. Haavatavatele leibkondadele võimaldatava rahalise toetuse konkreetseid vorme tuleb hoolikalt kaaluda, sest selline toetamine ei hõlma üksnes rangelt energiaturuga seotud kaalutlusi. Käesolevas aruandes ja selle aluseks olevas uuringus on aga andmed esitatud kodumajapidamiste sektori kohta tervikuna, üksikasjalikum sotsiaal-majanduslik jaotus (nt sissetulekutase, vanus, leibkonna koosseis jne) ei ole kättesaadav.

Tootmisvõimsuse tagamise toetused olid aastatel 2015–2020 väga stabiilsed, ulatudes sel perioodil keskmiselt ligikaudu 2,1 miljardi euroni, ent kasvasid 2021. aastal hinnanguliselt 2,6 miljardi euroni. Reservvõimsuse mehhanismide kaudu maksti sel perioodil peamiselt fossiilkütustest elektri tootmise eest.

Vesinikutoetused on viimastel aastatel oluliselt kasvanud – 2015. aasta 195 miljonilt eurolt 2021. aastal 329 miljoni euroni. 2021. aastal anti kaks kolmandikku vesinikutoetuste kogusummast teadus- ja arendustegevuse kulude toetamise vormis, ülejäänu moodustasid peamiselt otsesed ülekanded[25]. Nagu esialgsed andmed juba näitavad, on lähiaastatel oodata vesinikutoetuste märkimisväärset suurenemist.

Eri **toetuskategooriad** võivad stimuleerida erinevaid energiatootmise tehnoloogilisi lahendusi. Siiski ei ole alati võimalik kindlaks määrata, millised toetuskategooriad on konkreetsete energiarühmade puhul kõige tüüpilisemad. Nagu tabelist 1 nähtub, on fossiilkütuste puhul märkimisväärsed maksukulutuste vormis toetused (maksuvabastused ja -vähendused jne), mis hõlmavad ligikaudu kaks kolmandikku fossiilkütustega seotud toetustest. Seevastu sissetuleku- ja hinnatoetused (nt soodustariifid/lisatasud) moodustavad 85 % taastuvenergia kogutoetusest (ja 41 % kõigist energiatoetustest). Maksukulutuste vormis toetused on olulised ka elektrienergia (86 %) ja kategooria „kõik energialiigid“ (40 %) puhul (kategooria „kõik energialiigid“ hõlmab ka energiatõhususe toetusi), samal ajal kui kategoorias „kõik energialiigid“ on oluline roll ka otsestel ülekannetel (ligikaudu kolmandik kõigist selle kategooria toetustest).

Tabel 1. Toetuste jaotus eri energiakandjate ja vahendite kaupa

Toetuskategooria	Kõik energialiigid	Elektrienergia	Fossiilkütused	Tuumaenergia	Taastuvenergia	Kokku
Otsesed rahaülekanded	5%	0%	3%	1%	2%	**11%**
Maksukulutused	6%	6%	20%	1%	4%	**36%**
Sissetuleku- või hinnatoetused	1%	1%	6%	0%	41%	**49%**
Teadus- ja arendustegevuse eelarved	2%	0%	0%	1%	1%	**4%**
Kokku	**15%**	**7%**	**29%**	**3%**	**47%**	**100%**

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

2.2 Fossiilkütustega seotud toetused ELis

Fossiilkütustega seotud toetused vähenesid ELis viie aasta jooksul alates 2015. aastast 1,5 %, ulatudes 2020. aastal 50 miljardi euroni[26]. 2020. aastal oli fossiilkütustega seotud toetuste kogusumma 3 miljardit eurot väiksem kui 2019. aastal, peamiselt transporditegevuse vähenemise tõttu. Kui aga vaadata 2021. aasta hinnangulisi andmeid, siis majanduse elavnemisega ELis ei kaasnenud kokkuvõttes fossiilkütustega seotud toetuste järsku tõusu,

[25] Andmete jaotus vesinikutootmise erinevate tehnoloogiliste lahenduste ja allikate (nt taastuvad energiaallikad või fossiilsed energiaallikad) kaupa ei ole kättesaadav.

[26] Selleks et järgida liikmesriikide, energiakandjate, sektorite ja toetusvahendite puhul ühtset metoodikat, ei võetud komisjoni uuringu koguarvudes arvesse teatavaid elemente, mida muudes allikates käsitatakse toetustena. Näiteks kohaldavad paljud liikmesriigid bensiini ja diislikütuse suhtes erinevaid aktsiisimäärasid ning nende toodetega seotud toetused võivad olla märkimisväärsed. Välja on jäetud ka ELi-väline rahvusvaheline lennundus ja meretransport. Kuna komisjoni uuring ei hõlma kapitalipaigutusi ega valitsuse oste, on fossiilkütustega seotud toetuste seast välja jäetud ka teatavat liiki rahalised toetused, mida antakse fossiilkütuseid tarbivatele ettevõtetele (nt rahalised päästepaketid lennuettevõtjatele). Peale selle ei sisalda andmebaas teavet fossiilkütustel põhineva tootmistehnoloogia kohta, millega kaasneb/ei kaasne kasvuhoonegaaside oluline vähendamine.

vaid toetused jäid 2020. aasta tasemele. Põhjuseks olid fossiilkütustega seotud toetuste erinevused eri majandussektorites, mida kirjeldatakse järgmistes lõikudes.

Aastatel 2015–2020 vähenesid fossiilkütustega seotud toetused **energeetikasektoris** 1,9 miljardi euro (–11 %) võrra, peamiselt konkreetse kütusega seostamata toetuste ja mitut fossiilkütust hõlmavate toetuste vähenemise tõttu, samas kui konkreetselt kivisöe, pruunsöe ja maagaasiga seotud toetused jäid peaaegu muutumatuks. Kokkuvõttes on energiatootmises fossiilkütuste vähenev toetamine ELi kliimaeesmärkide ja rahvusvaheliste kohustuste täitmise seisukohast positiivne areng. 2021. aastal vähenesid fossiilkütustega seotud toetused energiasektoris jätkuvalt ja olid 25 % väiksemad kui 2015. aastal.

Transpordisektoris kasvasid fossiilkütustega (peamiselt naftasaadustega) seotud toetused 2015–2019. aastal märkimisväärselt (29 % ehk 3,1 miljardit eurot), ent vähenesid 2020. aastal 3 miljardi euro võrra (peamiselt väiksema naftatarbimise tõttu) ja suurenesid 2021. aastal taas 0,9 miljardi euro võrra (+9 % võrreldes 2020. aastaga). Uuringu raames tehtud hinnangute kohaselt oli petrooli tarbimine lennunduses 2021. aastal endiselt väiksem kui 2019. aastal.

Aastatel 2015–2020 suurenesid fossiilkütustega seotud toetused ka **põllumajanduses** (13 % ehk 0,7 miljardit eurot) ning sektor sai toetusi peamiselt naftasaadute tarbimise toetamise vormis (nt kütusemaksude vähendamine või neist vabastamine). Samal perioodil suurenesid fossiilkütustega seotud toetused **kodumajapidamistele** 15 % (0,4 miljardi euro) võrra, peamiselt kütteõli- ja maagaasitoetuste näol. 2021. aastal kasvasid kodumajapidamiste fossiilkütusetoetused 2020. aasta tasemega võrreldes veelgi.

Seevastu **tööstusele** võimaldatud fossiilkütusetoetused, mida anti peamiselt energiakasutusega seotud maksuvähenduste ja -vabastuste vormis, vähenesid 2015.–2020. aastal 0,2 miljardi euro (-2 %) võrra. Kivisöega seotud toetused vähenesid 1,4 miljardi euro võrra, samas kui gaasi- ja naftatoetused kasvasid viieaastase perioodi jooksul vastavalt 0,5 miljardi euro ja 1,1 miljardi euro võrra.

Joonis 6. Fossiilkütusetoetused ELi eri sektorites

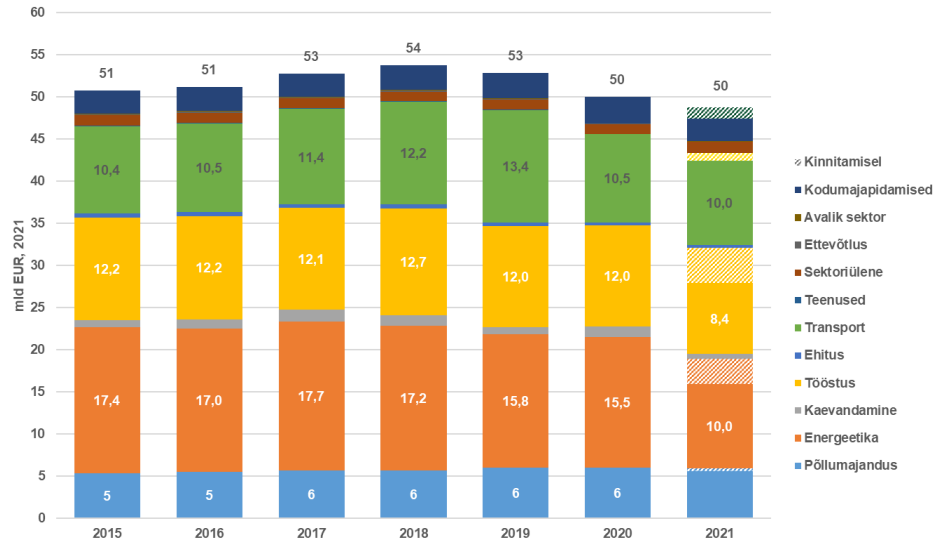

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

Nafta ja naftasaadustega seotud toetused, mis moodustasid üle poole kõigist fossiilkütustega seotud toetustest ELis, kasvasid 2015.–2020. aastal 6 % (+1,2 miljardit eurot), ent vähenesid 2020. aastal COVID-19ga seotud liikumispiirangute tõttu 3,1 miljardi

euro võrra. Diislikütusetoetused suurenesid 2015–2020. aastal ELis 44 % (+3,4 miljardit eurot), kusjuures suurimad toetajad olid Belgia (+1,8 miljardit eurot, enam kui kolmekordne kasv) ja Prantsusmaa (+1,2 miljardit eurot ehk +74 %). 2021. aastal kasvasid nafta ja naftasaadustega seotud toetused 2020. aastaga võrreldes hinnanguliselt 0,8 miljardi euro võrra.

Kivi- ja pruunsöega seotud toetused vähenesid ELis 2015–2020. aastal 9 % (–0,9 miljardit eurot), kuna tahkete kütuste kasutamine vähenes mitmes sektoris, näiteks tööstuses. Elektritootmises ei ilmnenud kivisöetoetuste puhul selle viieaastase perioodi jooksul siiski olulisi muutusi. Edaspidi võivad kivisöesektori toetused mõneks ajaks kasvada nii elektritootmises kivisöe kasutamise eeldatava lühiajalise suurenemise tõttu kui ka mitmes liikmesriigis kivi- ja pruunsöejaamade kavandatud sulgemise hüvitamise kavade tõttu. Nende hüvituskavadega seotud plaanid võivad praeguste energiajulgeoleku ja energiavarustuse probleemide kontekstis siiski muutuda. Tahkekütustega seotud toetused vähenesid kõnealusel viieaastasel perioodil kõige rohkem Saksamaal (11 % ehk –0,8 miljardit eurot), samas kui Poolas suurenesid kivisöetoetused 65 % (+0,6 miljardit eurot). 2021. aastal kasvasid kivisöetoetused ELis 2020. aastaga võrreldes hinnanguliselt kokku 0,6 miljardi euro võrra.

Maagaasiga seotud toetused kasvasid 2015–2020. aastal 6 % (0,5 miljardit eurot) ja moodustasid ligikaudu 19 % fossiilkütustega seotud toetustest, mis oli kivi- ja pruunsöetoetustega (18 %) võrreldes veidi suurem osakaal. Sel perioodil suurenesid gaasitoetused tööstussektoris, samas kui elektritootmissektoris toetused ei muutunud. Maagaasiga seotud toetused suurenesid sel perioodil ligikaudu 0,5 miljardi euro võrra nii Saksamaal (+9 %) kui ka Prantsusmaal (+113 %), ent teistes riikides muutusid toetused aastatel 2015–2020 erinevalt.

Kuna gaasihindade erakordse tõusu kõrval kasvasid ka kivisöehinnad, oli paljude ELi liikmesriikide energiaallikate jaotuses keeruline gaasi kivisöega asendada, kuid see soodustab gaasi asendamist odavamate taastuvate energiaallikatega. Praeguse geopoliitilise olukorra tõttu on ELis käivitatud kaks algatust. Esimene algatus on kava „REPowerEU“, mille eesmärk on vähendada sõltuvust gaasitarbimisest, sealhulgas ennekõike i) kasutada Venemaalt imporditava gaasi asemel mitmekesisemaid tarneallikaid, ii) suurendada energiatõhusust ja energiasäästu ning iii) kiirendada taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu. Teine algatus on kava „Säästame gaasi turvalise talve nimel“, mille eesmärk on vähendada gaasi tarbimist 2022.–2023. aasta talvel[27]. Need kaks algatust mõjutavad tõenäoliselt edaspidi maagaasitoetusi[28]. Gaasitoetused suurenesid kogu ELis 2021. aastal 2020. aastaga võrreldes hinnanguliselt 0,7 miljardi euro võrra (+10 %).

Fossiilkütustega seotud toetused on **ELi eri riikides erineva osakaaluga**, sõltuvalt riigi SKP suurusest. Küpros kulutas 2020. aastal 1,3 % oma SKPst fossiilkütuste (peamiselt naftasaadused) toetamisele. Bulgaaria kulutas sel aastal 0,9 % oma SKPst fossiilkütustega seotud toetustele (peamiselt meetmetele, mis ei ole seostatavad konkreetsete kütustega). Seevastu näiteks Luksemburg ja Austria kulutasid 2020. aastal fossiilkütustega seotud toetustele alla 0,1 % ning ELi keskmine oli 0,3 % SKPst. Küprose järel kulutasid Belgia ja

[27] Lisaks nendele algatustele on EL võtnud vastu muid olulisi õigusakte, mis mõjutavad gaasitarbimist ja -toetusi, näiteks gaasinõudluse vähendamise määruse, gaasi hoiustamise määruse jne.

[28] Gaasitoetused hõlmavad üksnes gaasi ja gaasist elektrienergia tootmiseks ja selle energia tarbimiseks antavaid toetusi. Need ei hõlma toetust võimalikele taristuarendustele, nagu Euroopa gaasivõrgu ajakohastamine sujuvamate gaasivoogude võimaldamiseks, uute veeldatud maagaasi taasgaasistamise terminalide ehitamine või olemasolevate terminalide laiendamine jne.

Kreeka kõige rohkem naftasaadustega seotud toetustele (vastavalt 0,7 % ja 0,5 % SKPst), samas kui Slovakkia ja Poola kulutasid kivisöetoetustele 0,3 % SKPst.

Võrreldes 2015. aastaga suurenes fossiilkütustega seotud toetuste mahukus (fossiilkütusetoetustele kulutatud summa SKP euro kohta) 2020. aastal Küprosel 0,9 % ja Bulgaarias 0,4 %, Lätis aga vähenes 0,5 % ning Leedus ja Iirimaal rohkem kui 0,3 %. ELi tasandil püsis fossiilkütustega seotud toetuste mahukus aastatel 2015–2020 peaaegu muutumatuna. 2021. aastal vähenes fossiilkütustega seotud toetuste mahukus 2020. aastaga võrreldes veidi enamikus liikmesriikides.

Joonis 7. Fossiilkütusetoetused ELi liikmesriikides protsendina SKPst ja miljardites eurodes 2020. aastal võrrelduna fossiilkütusetoetuste osakaaluga SKPst 2015. aastal

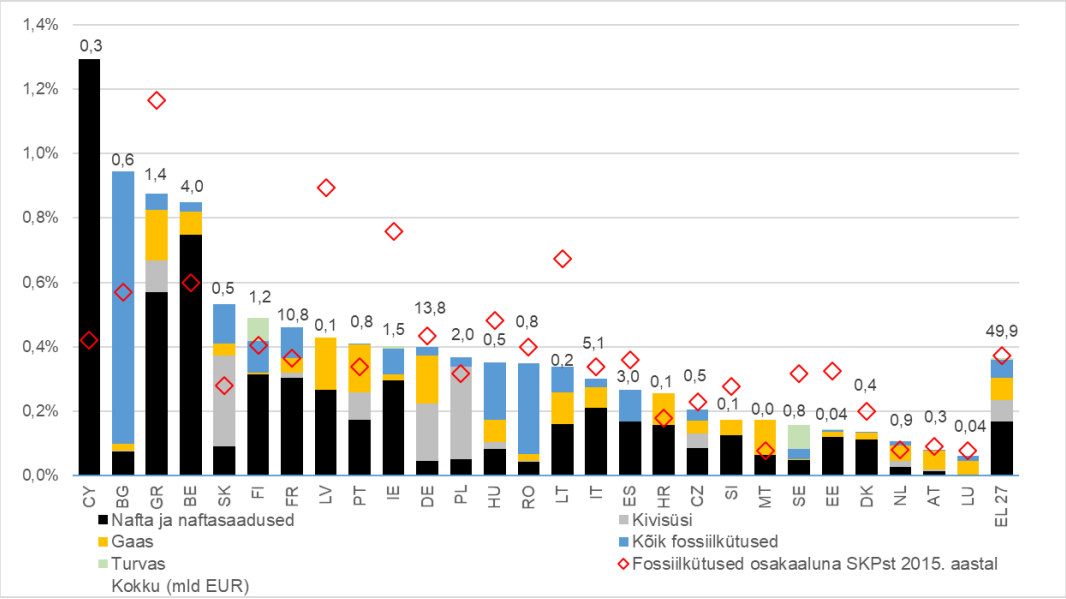

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

3. Eri energiatoetuste kooskõla energeetika taksonoomiaga

ELi taksonoomia võib tulevikus toetusi mõjutada, pakkudes vahendeid kestlike tegevusalade kindlaksmääramiseks. See võib hõlbustada ELi ja liikmesriikide poliitika rakendamist, võimaldades teha kindlaks tegevusalad, mis aitavad oluliselt kaasa kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele, kahjustamata oluliselt muid keskkonnaeesmärke. Komisjoni uuringus tehti esimene kokkuvõte selle kohta, kuidas energiatoetused on kooskõlas asjaomaste taksonoomias määratletud majandustegevusaladega[29].

Toetuste liigitamiseks esitati komisjoni uuringus neli erinevat kategooriat[30]. Esimene kategooria on „on kooskõlas“ ja seda võib kohaldada juhtudel, kui toetustega toetatakse taksonoomia kohaselt rahastamiskõlblikke majandustegevusalasid, näiteks taastuvaid energiaallikaid või energiatõhusust üldiselt. Teine kategooria on „ei ole kooskõlas – üleminekuline“ ja see hõlmab toetusi, millega toetatakse tegevusalasid, mis ei ole ELi taksonoomia kohaselt rahastamiskõlblikud, kuid mis võivad toetada energiasüsteemi

[29] Oluline on pidada silmas, et uuringu koostamise ajaks oli Euroopa Komisjon juba esitanud ettepaneku võtta vastu täiendav ELi taksonoomia kliimaalane delegeeritud õigusakt, milles käsitletakse tuumaenergia ja gaasienergiaga seotud tegevusalasid, kuid kaasseadusandjate poolt vastuvõtmise protsess ei ole veel lõppenud ning delegeeritud õigusakt ei ole veel jõustunud.

[30] Iga kategooria üksikasjalik kirjeldus on esitatud komisjoni uuringu peatükis 5.1.2 ELi taksonoomia kohase liigituse kohta.

ümberkujundamist, näiteks fossiilkütustel põhinevate varade dekomisjoneerimist. Kolmas kategooria on „ei ole kooskõlas“ ja see hõlmab kõiki toetusi, millega otseselt või kaudselt toetatakse fossiilkütuste tootmist või tarbimist. Viimane kategooria on „ei ole kohaldatav“ ja see hõlmab toetusi, mida ei saa liigitada eelmistesse kategooriatesse, nagu turumehhanismid (nt võimsuse turg või julgeolekureservid).

Komisjoni uuringu andmete kohaselt kuulub suurem osa taastuvenergiatoetustest (2020. aasta 81 miljardist eurost 79 miljardit eurot) kategooriasse „on kooskõlas“ (ülejäänud 2 miljardit eurot jagunevad kategooriate „ei ole kooskõlas“ ja „ei ole kohaldatav“ vahel, hõlmates peamiselt taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia maksu või lisatasude vähendamist mõnes tööstusharus). Seevastu enamik fossiilkütustega seotud toetusi liigitub kategooriasse „ei ole kooskõlas“. Kahes teises kategoorias („ei ole kooskõlas – üleminekuline“ ja „ei ole kohaldatav“) on näiteks kivisöekaevanduste ümberkorraldamise toetused ja kaevandussektoris töötavate inimeste sotsiaalse ülemineku toetused. 2020. aastal fossiilkütustega seotud toetustena makstud kogusummast, mis oli 50 miljardit eurot, liigitusid 2,8 miljardit eurot nendesse kahte kategooriasse. Kategoorias „Kõik energialiigid“ kuulus ligikaudu 63 % toetuste kogusummast (26 miljardit eurot) 2020. aastal kategooriasse „on kooskõlas“, samas kui muud meetmed (nt energiamaksude vähendamine ning toetused teatavate tegevusalade ja investeeringute jaoks) kuulusid ülejäänud kolme kategooriasse. Nii elektri- kui ka tuumaenergia tootmise puhul liigitati enamik toetusi (üle 80 %) 2020. aastal kategooriasse „ei ole kooskõlas – üleminekuline“.

Joonis 9. Toetuste liigitus vastavalt kooskõlale taksonoomia klassifikatsiooniga 2020. aastal

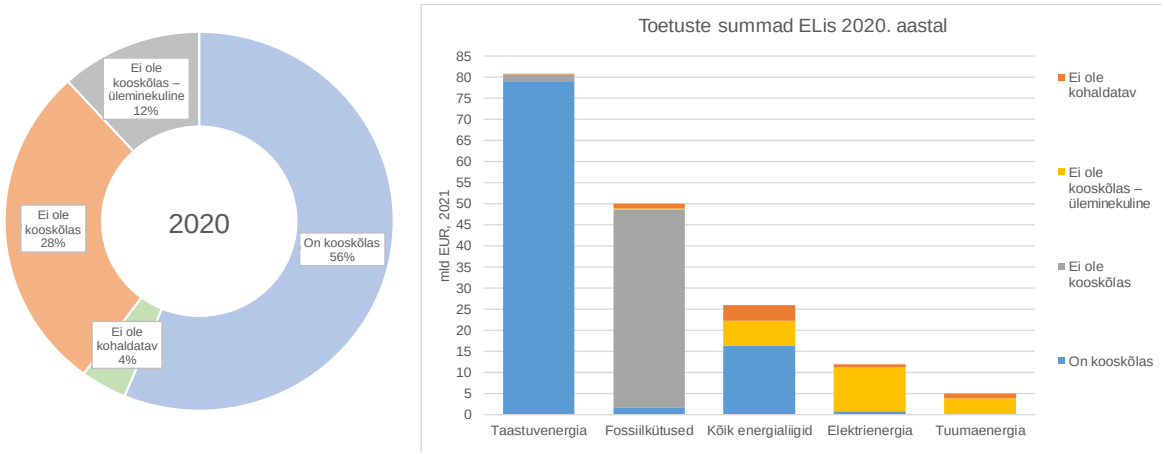

Allikas: 2022. aasta uuring energiatoetuste ja valitsuste muude sekkumismeetmete kohta Euroopa Liidus

4. Kokkuvõte

Hiljutised geopoliitilised arengud ja kõrged energiahinnad on Euroopa Liidus tinginud vajaduse uute poliitikaalgatuste järele. Kuigi need uued algatused on oma olemuselt erandlikud, võib neil olla energiaturule ja energiataristule põhimõtteline mõju. Väiksem energiatarbimine ja fossiilkütustest sõltumise pidev vähendamine elamumajanduse, elektri-, transpordi- ja tööstussektoris aitab vähendada fossiilkütuste importi, kiirendades üleminekut puhtale energiale ja suurendades energiavarustuskindlust ELis. See omakorda tähendab, et fossiilkütustega seotud toetused vähenevad ning et ressursside ümbersuunamine taastuvatesse energiaallikatesse ja energiatõhususse jääb nii nende eesmärkide kui ka ELi kliimapoliitika eesmärkide saavutamise üheks vahendiks. Gaasitarbimise märkimisväärne vähenemine

keskpikas perspektiivis toob tõenäoliselt kaasa gaasitoetuste vähenemise. Praegused kõrged gaasihinnad ja kivisöepõhise tootmise eeldatav ajutine kasv ei tohiks põhjustada oluliselt suuremate fossiilkütusetoetuste maksmist. Sellele vaatamata tuleb lähiaastatel arvesse võtta ka taskukohasusega seotud poliitilisi kaalutlusi. Kivi- ja pruunsöel põhinev elektritootmine, samuti mõned tuumajaamad, jäävad mõnes ELi liikmesriigis tõenäoliselt kasutusele kauemaks, kui varem eeldati.

Puhtale energiale ülemineku rakendamiseks, fossiilkütustega seotud tehnoloogiliste lahenduste kinnistumise ja kasutuskõlbmatute varade vältimiseks ning fossiilenergia kasutamise minimeerimiseks on vaja täiendavaid investeeringuid taastuvatesse energiaallikatesse ja energiatõhususse. See eeldab tõenäoliselt energiatoetuste suunamist ennekõike taastuvenergiale ja tõhususele, sealhulgas tarbimiskajale. Uued kujunemisjärgus tehnoloogilised lahendused, näiteks taastuvallikatest toodetud vesinik, muutuvad üha olulisemaks, tähendades omakorda suuremaid toetusi. Energiatõhusel on oluline roll kava „REPowerEU“ ja kava „Säästame gaasi turvalise talve nimel“ eesmärkide elluviimisel. Nende kavade jaoks vajalikud investeeringud võivad hõlmata suuremaid rahalisi toetusi energiatõhususe parandamiseks.

Samal ajal on ELi liikmesriigid võtnud mitmesuguseid meetmeid selleks, et leevendada energia kõrgete jaehindade mõju. Need meetmed väljenduvad tõenäoliselt suuremates kodumajapidamistele ja ettevõtjatele võimaldatavates energianõudluse toetustes, vähemalt lühikeses ja keskpikas perspektiivis.

Selleks et anda olukorrast terviklik ülevaade, avaldatakse koos käesoleva aruandega komisjoni toetusuuringu üksikasjalikud tulemused.